

”NYT MUNKIN ON HELPOMPI KÄYDÄ KIRKOSSA”

Kuvat vaihtoehtoisena kommunikaatiomenetelmänä

Antinkartanon messussa

Annina Härkälä ja Sirpa Siltanen
Opinnäytetyö, kevät 2014
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Diakonisen sosiaalityön suuntau-
tumisvaihtoehto
Sosionomi (AMK) + diakonin
virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Härkälä, Annina & Siltanen, Sirpa.

”NYT MUNKIN ON HELPOMPI KÄYDÄ KIRKOSSA” Kuvat vaihtoehtoisena kommunikaatiomenetelmänä Antinkartanon messussa.

Kevät 2014.

42 s., 1 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, Diakonisen sosiaalityön suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK) + diakonian virkakelpoisuus.

Opinnäytetyön päätavoitteena oli luoda vaihtoehtoisen kommunikaatiomenetelmän kuvapaketti Satakunnan sairaanhoitopiirin sosiaalipalveluiden yksikköön, Antinkartanoon käytettäväksi apuna Antinkartanon ehtoollismessussa. Kuvapakettia tullaan käyttämään sekä itse messun aikaan että myös ennakkoon.

Aineisto opinnäytetyön produktiiviseen osaan kerättiin pääasiassa henkilökohtaisten tapaamisten kautta kehitysvammatyön pastori Heikki Mäkelän kanssa. Kuvat tulivat pääasiassa Mäkelän käyttöön, joten loogisesti toiveet ja vinkit otettiin käyttöön siltä henkilöltä, joka kuvapaketin kanssa tulisi työskentelemään. Myös Antinkartanon hoitohenkilökunta osallistui kuvapaketin arviointiin opinnäytetyön edetessä. Hoitohenkilökunnalta saatiin ensiarvoisen tärkeitä käytännön neuvoja. Opinnäytetyön teoriapohja kerättiin alan kirjallisuudesta ja hyvin aktiivisesti päivittyvästä Kehitysvammaliiton verkkosivustosta Papunetistä.

Menetelmät opinnäytetyössä olivat tekijöitä osallistavia. Työ on koottu tilaajan toivomuksien mukaan pääasiassa Papunetin kuvaohjelmalla, mutta siihen on yhdistetty myös opinnäytteen tekijöiden ottamia valokuvia. Tekijät saivat opinnäytettä tehdessään paneutua Papunetin toimintaan sekä kuvavalikoimaan ja tämä menetelmä antoi tietoa asian kannalta luontevassa ympäristössä. Luontevalla ympäristöllä tässä yhteydessä tarkoitetaan ammattilaistenkin työssään käyttämää portaalia Papunetiä. Tietoa hankittiin myös käyttäjälähtöisesti Antinkartanon hoitohenkilökunnalta, jolla oli mahdollisuus tuoda ilmi mielipiteensä kuvapakettista.

Opinnäytteen tuloksena syntyi vaihtoehtoisen kommunikaatiomenetelmän kuvapaketti messukäyttöön. Kuvapakettista tehtiin käsiohjelma, joita jaettiin kaikkiin Antinkartanon yksiköihin. Näin työntekijöillä oli etukäteen ennen messua mahdollisuus tutustua asiakkaidensa kanssa siihen, mitä messu pitää sisällään. Kuvapaketti koekäytettiin joulukuussa 2013 Antinkartanon joulumessussa ja todettiin toimivaksi helpon käytettävyytensä sekä selkeiden ja informatiivisten kuviensa vuoksi. Paketti jää pysyvään käyttöön kehitysvammatyöhön Antinkartanoon.

Asiasanat: kehitysvammaisuus, vaihtoehtoinen kommunikaatio, messu, kuvapaketti

ABSTRACT

Härkälä, Annina and Siltanen, Sirpa.

Optional Communication Method in Mass – Pictures in Mass in Antinkartano.

42 p., 1 appendices.

Language: Finnish.

Pori, Spring 2014.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Diaconal Social Work. Degree: Bachelor of Social Services.

The main objective in this thesis was to create a picture package as an alternative communication method to the social services unit, named Antinkartano, in Satakunta Hospital District to be used as help in Communion Masses in Antinkartano. The picture package will be used during Masses as well as before them.

The material in the productive part of the thesis was collected mainly through personal meetings with Mr. Heikki Mäkelä, the clergyman for the mentally handicapped. The picture package was made to help Mr. Mäkelä in his work, so the hopes and the tips were given by the person who would use the photos. The nursing staff in Antinkartano also participated in the evaluation of the picture package as the thesis progressed. The nursing staff were vitally important for their practical advice. The theoretical base of the thesis was collected from literature and from the Developmental Disabilities Association's web site called Papunet, which is updated very often.

The methods of the thesis were very participatory. The work was designed according to the client's wishes mainly using the Papunet program. The researchers' private photographs were also added. The researchers had to attend to Papunet during the project. The method gave very much information in its natural environment. In this content the natural environment means the Papunet program, which is used also by professionals. Information was also gathered for the nursing staff in Antinkartano as user-oriented. They had a chance to say their opinions about the photo package.

The thesis product was the photo package as an alternative communication method to be used in Masses. The photo package was formed into to a program, which was distributed to all units in Antinkartano. In this way the nursing staff had a chance to get acquainted with the Mass with their clients before the Mass. The photo package was tested in December 2013 in the Christmas Mass in Antinkartano and it was found functional. The package will be used permanently in work with the mentally handicapped in Antinkartano..

Keywords: mentally handicapped, alternative communication, Mass, picture package

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 KEHITYSVAMMAISUUS JA KOMMUNIKOINTI	6
2.1 Kehitysvammaisuus.....	6
2.2 Vuorovaikutus ja sen tukeminen vammaisen kanssa	8
2.3 Puhetta tukevat/korvaavat menetelmät.....	9
2.3.1 Viittomat	11
2.3.2 Kuvat.....	12
2.3.3 Selkokieli	14
3 ANTINKARTANO JA ANTINKARTANON MESSU	15
3.1 Antinkartanon messusta ja sen kaavasta	16
3.2 Käsiohjelma.....	17
4 KUVAPAKETIN KOKOAMISEN PROSESSI.....	19
5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITE JA TEHTÄVÄ	21
5.1 SAAVU – Kirkon saavutettavuusohjelma	22
6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	25
LÄHTEET	27
LIITE 1 KÄSIOHJELMA.....	29

1 JOHDANTO

Tämä opinnäytetyö on kattava paketti teoriaa ja käytäntöä, koskien kuvien ja tukiviittomien käyttöä Antinkartanon messussa. Työ on toteutettu yhteistyössä Satakunnan sairaanhoitopiirin sosiaalipalveluiden yksikön Antinkartanon ja Satakunnan kehitysvammaatymatyon pastorin kanssa.

Opinnäytetyön aihe valikoitui tekijöiden töiden ja kiinnostuksen kohteiden mukaan. Toinen tekijöistä on tehnyt pitkän työrupeaman kehitysvammaisten parissa ja toinen on sivusta innokkaana seurannut työuraa ja kiinnostunut kehitysvammaisista asiakaskuntana. Opinnäytteen piti sisältää myös kirkollinen aspekti, joten luonnollisesti tekijät ottivat yhteyttä Antinkartanossa työskentelevään Satakunnan kehitysvammaatymatyon pastoriin asian tiimoilta.

Opinnäytetyön käytännön hyöty ja yhteys laajempaan kokonaisuuteen on ilmeinen. Kehitysvammaisten kanssa kommunikoidaan kuvien kanssa ja kautta jokapäiväisissä tilanteissa ja asioissa, joten näihin tilanteisiin oli luontevaa liittää myös Jumalan sana. Kirkko on avoin kaikille ja Jumala ottaa luokseen jokaisen, ikään, sukupuoleen tai kehitystasoon katsomatta.

Opinnäytteen kaltaista kuvapakettia kehitysvammaatymatyoöhön ei ole käytössä Suomessa evankelis-luterilaisen kirkon piirissä. Työlle oli siis suuri tarve, joten tekijät ottivat urakan vastaan iloisina ja armoitettuina Jumalan sanan lähettiläinä. Tällä työllä saadaan tuotua kehitysvammaiset vieläkin lähemmäs Jumalaa, joka rakastaa kaikkia.

Opinnäytetyössä on käyty läpi perusteoriaa kehitysvammaisuudesta sekä siitä, millaisia keinoja on vuorovaikutukseen sellaisen kehitysvammaisen kanssa, joka ei välttämättä pysty käyttämään kommunikoinnissaan normaalia puhetta.

2 KEHITYSVAMMAISUUS JA KOMMUNIKOINTI

Tämä luku käsittelee sitä, miten kehitysvammaisuus-termi määritellään; kuka on lain, oman toimintakykynsä ja määritelmien mukaan kehitysvammainen. Tarkoituksena on antaa lukijalle kattava kuva siitä, minkälaiselle asiakasryhmälle tätä opinnäytettä tehtiin. Luku sisältää myös katsauksen kommunikointiin kehitysvammaisen kanssa, kun käyttöön pitää ottaa muitakin keinoja kuin puhe. Luvussa käydään läpi viittomien, kuvien ja selkokielen käyttöä.

2.1 Kehitysvammaisuus

Ihmisen toimintakyky koostuu monista osatekijöistä. Sen syntyminen on monimutkainen tapahtumasarja. Toimintakyvyn kuvaaminen yhteisin ja samalla tavoin ymmärrettävin käsittein on vaikeaa. Käytettävien käsitteiden merkitys riippuu myös asiayhteydestä. Mielekäs tekeminen on yksilötason toimintaa, lopulta yhteiskunta, kulttuuri, teknologia ja elinympäristö vaikuttavat siihen, kuinka jokapäiväisessä elämässä selvitään. (Kaski (toim.), Manninen & Pihko 2012, 14.)

Synnynnäisen tai kehitysiässä saadun vamman tai sairauden saaneen lapsen vamman tai sairauden käsitteiden, syiden ja seurausten kuvaamisessa on oltava luotettavia ja yksilöä arvostavia ammattilaisia. Ammattikielen tulee olla asiayhteydessään tarkka. Vastakkain ovat usein asian luonteesta johtuen myönteinen käsite toimintakyky ja kielteinen, toimintarajoite. Näitä käsitteitä tarvitaan, kuten myös käsitteitä kuvaamaan elinympäristöä siinä elävien ihmisten toimintakyvyn ja heidän lähtökohtiensa näkökulmasta. (Kaski (toim.), Manninen & Pihko 2012, 14.)

Kehitysvammalain mukaan Suomessa erityishuollon palveluihin on oikeutettu henkilö, jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden, vian tai vamman vuoksi ja joka ei muun lain nojalla voi saada tarvitsemiaan palveluja. Kyseessä ovat kaikki yksilön kehityksen aikana ilmaantuvat vaikeimmat vammaisuuden muodot. Vammalla tarkoitetaan sellaista fyysistä tai psyyk-

kistä vajavuutta, joka rajoittaa pysyvästi yksilön suorituskykyä. Kysymyksessä ei ole pelkästään mekaanisen syyn, kuten tapaturman aiheuttama vamma. Näin ollen vamma-käsite on laajentunut. (Kaski (toim.), Manninen & Pihko 2012, 15–16.)

Kehitysvammaisuuden määrittelyssä merkittävimmät ryhmät ovat hermoston sairaudet, vauriot ja muut toiminnan puutokset tai poikkeavuudet. Niiden yhteinen nimitys on hermoston kehityshäiriö. Näistä merkittävämpiä ovat aivojen kehityshäiriöt joihin liittyy usein älyllisten toimintojen vajavuutta. Tätä nimitetään älylliseksi kehitysvammaisuudeksi (retardatio mentalis), WHO:n valitseman termin mukaan. Termi on tässä merkityksessä yleisesti tunnettu (Kaski (toim.), Manninen & Pihko 2012, 15–16.)

Maailman terveysjärjestön (WHO)n, mukaan älyllisellä kehitysvammaisuudella tarkoitetaan, että henkisen suorituskyvyn kehitys on estynyt tai se on epätäydellinen. Tällä tarkoitetaan henkiseen suorituskykyyn vaikuttavat kognitiiviset, kielelliset, motoriset ja sosiaaliset taidot. Älyllinen kehitysvammaisuus voi esiintyä yksinään tai yhdessä minkä tahansa fyysisen tai psyykkisen tilan kanssa. (Kaski (toim.), Manninen & Pihko 2012, 15–16.)

Kehitysvamma vaikeuttaa ymmärtämistä ja taitoa oppia uusia asioita. Kehitysvamma rajoittaa vain osaa ihmisen toiminnoista. Jokaisella on erilaisia vahvuuksia ja kykyjä. Kehitysvamman aste vaihtelee vaikeasta vammasta lievään vaikeuteen oppia asioita. Kaikkein vaikeimmin kehitysvammaisista ja monivammaisista ihmisistä puhutaan oma-ryhmänä. Kansainvälisesti käytetään lyhennettä PMD, *Profound Multiple Disabilities*. Kehitysvammaisuutta voidaan tarkastella ja määritellä muun muassa lääketieteen/diagnoosien, toimintakyvyn sekä sosiaalisesta näkökulmasta. (Kehitysvamma-alan verkkopalvelu 2012.)

Perinteisesti kehitysvammaisuutta – kuten muutakin vammaisuutta – on tarkasteltu lääketieteen näkökulmasta. Rinnalla on pitkään ollut toimintakyvyn näkökulma, jossa pohditaan ihmisen valmiuksia selviytyä eri ympäristöissä. (Kehitysvamma-alan verkkopalvelu 2012.) Sosiaalisen näkökulman katsantokanta on viime vuosina voimistunut; vamman sijaan ihmisten mahdollisuuksia rajoittavat usein erityisesti riippuvuus muista ihmisistä, ennakkoluulot ja syrjintä. (Kehitysvamma-alan verkkopalvelu 2012.)

2.2 Vuorovaikutus ja sen tukeminen vammaisen kanssa

Kommunikaation ja kielen normaalina kehityksen perustana on vuorovaikutus lapsen ja aikuisen välillä pian syntymän jälkeen. Aluksi lapsi ilmaisee tuntemuksiaan itkulla ja kokonaisvaltaisella liikehdinnällä. Aikuinen tulkitsee hänen viestejään ja vastaa niihin. (Kaski (toim.), Manninen & Pihko 2012, 177–178.)

Esisanallisessa eli preverbaalivaiheessa lapsi kokee tunteita ja aistielämyksiä, tunnistaa ihmisiäkin. Kehityksen ensimmäinen vaihe perustuu näin ollen liikunnallisiin signaaleihin eli ääntelyyn, kosketukseen, ilmeisiin, eleisiin ja kehon kieleen vaikka lapsi ei osaa puhua eikä ymmärrä vielä kuvia. Hän on toiminnan tasolla. Preverbaalisessa vaiheessa kielellisen kehityksen häiriintyminen voidaan havaita muun muassa autistisilla lapsilla. Seuraava niin sanottu ikoninen vaihe opettaa tunnistamaan kuvien viestiä ja ilmaisemaan ulkoista maailmaa kuvien avulla. Tämän jälkeen ilmaisu muuttuu sanalliseksi eli verbaaliseksi. (Kaski (toim.), Manninen & Pihko 2012, 177–178.)

Kehitysvammaisuuteen liittyy lähes poikkeuksetta puheen kehityksen viivästymistä ja erityisvaikeuksia. Kehitysvammaisen lapsen puheen ja kommunikaation kehitys on hitaampaa, ja yksilölliset vaihtelu ovat suuria. Sanallisen tai puhetta korvaavan kielen kehittyminen edellyttää symbolifunktiota, sanojen, kuvien tai viittomien muuttumista signaaleista symboleiksi. Ympäristön kyky kuunnella ja tulkita sanatonta ilmaisyrittystä on ratkaisevan tärkeä motivaation ylläpitämiselle. Jos lapsen alkeellisiinkin kommunikaatioyrittäisiin ei vastata tai häneltä muusta syystä, kuten aistivammaisuuden tai hyvin heikon ymmärtämiskyvyn vuoksi puuttuu motivaatio kommunikaatioon, hänen puheenkehityksensä hidastuu tai estyy. (Kaski (toim.), Manninen & Pihko 2012, 177–178.)

Kehitysvammaisilla ihmisillä on samanlainen tarve ja halu olla vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa kuin muillakin ihmisillä. Vuorovaikutustaitojen kuten muidenkin taitojen kehittyessä hitaasti, toimivat he vielä aikuisenakin kehitystasonsa mukaisesti vuorovaikutuksen varhaisimpien keinojen varassa. Tätä kutsutaan normaalikehityksessä oletuskieleksi, jonka jokainen käy omassa kehityksessään läpi. Olemuskielen elementtejä ovat ilmeet, eleet, äänensävyt ja asennot. Näitä elementtejä käytetään edelleen kaiken aikaa myös kielellisen ilmaisun rinnalla. (Papunet.net 2009.)

Kehitysvammaisen henkilön kanssa kommunikoivan on omattava tiettyä herkkyyttä ja kykyä tarkkailla ja kuunnella toisen viestintää. Kehitysvammaisen voi viestittää asioita koko kehollaan jota on tärkeä tarkkailla ja yrittää ymmärtää kehitysvammaisen olemuksen kerrontaa eri tilanteissa. Ihmisten olemuskielen piirteet ovat samantapaisia, joten niiden yleinen tulkinta osuu helposti ja automaattisesti oikeaan. Varhaista olemuskieltä pääasiallisena viestintäkeinonaan vuosien tai vuosikymmenien ajan käyttävän olemuskieleen kehittyä usein sellaisia ominaispiirteitä, joita vieraat ihmiset eivät osakaan tulkita automaattisesti. Henkilöiden, jotka ovat jatkuvassa kontaktissa kehitysvammaiseen, on tärkeää jakaa tietoa toisilleen siitä, mitä he arvelevat viestinnän tarkoittavan. Ehdottoman tärkeää tämä on, kun vaikeimmin kehitysvammaisen ihminen siirtyy uuteen yhteisöön tai jos hänen vuorovaikutuskumppaneikseen tulee uusia ihmisiä. (Papunet.net 2009.)

Vuorovaikutus ihmisten kesken on tärkeää. Yleisesti yhteispeli sujuu lähes itsestään, asiaa sen kummemmin miettimättä. Kehitysvammaisen ihmisen kanssa vuorovaikutuksessa toimiminen voi kuitenkin tuntua vaikealta ja haasteelliselta. Vuorovaikutuskumppanin tulee tiedostaa ja opetella tietyt asiat erikseen. Havainnoimalla omaa toimintaansa jokainen oppii osaavaksi henkilöksi vuorovaikutustilanteisiin. Perusperiaatteet ovat tärkeitä kaikenlaisessa vuorovaikutuksessa henkilöstä ja tilanteesta riippumatta.

2.3 Puhetta tukevat/korvaavat menetelmät

Ilmaisukieliryhmä, tukikieliryhmä ja korvaavan kielen ryhmä ovat ne ryhmät, joihin puhetta tukevia ja korvaavia kommunikointikeinoja tarvitsevat ihmiset voidaan jakaa keinojen käyttötarpeen ja käyttötavan sekä kuntoutuksen tavoitteiden mukaan (Papunet, puhetta korvaavien keinojen käyttö 2013).

Yhteistä näille ihmisille on se, että heidän puheensa ei ole kehittynyt normaalisti tai he ovat menettäneet puhekykynsä jonkin sairauden tai vamman takia. Ryhmät eroavat toisistaan siinä, miten niihin kuuluvat ihmiset ymmärtävät kieltä ja mitkä edellytykset heillä on tulevaisuudessa oppia käyttämään kieltä. Koska ilmaisukieliryhmään kuuluvat ihmiset eivät opi ilmaisemaan itseään puheen avulla vaikka ymmärtävät muiden ihmisten puheen hyvin, tarvitsevat he omaan ilmaisuunsa puhetta korvaavan keinon, jota he

käyttävät pysyvästi. Ilmaisukieliryhmään kuuluvat aloittavat lapsena jonkin graafisen merkkijärjestelmän käytöstä esimerkiksi kommunikointitaulun tai –kansion avulla. Aikuisena he saattavat käyttää kirjoitusta tulostavaa teknistä apuvälinettä, usein tietokonetta. (Papunet, puhetta korvaavien keinojen käyttö 2013.)

Ilmaisukieliryhmään kuuluvan lapsen kanssa on syytä käyttää lapsen puhetta korvaavaa keinoa mahdollisimman paljon. Näin lapsi saa riittävästi mallia keinon käytöstä itsenäiseen kommunikointiin. Näin ehkäistään näille lapsille tyypillinen "opitun passiivisuuden" kehittyminen. (Papunet, puhetta korvaavien keinojen käyttö 2013.)

Tukikieliryhmä jaetaan usein kahteen alaryhmään: kehitykselliseen ja tilanteiseen ryhmään. Kehitykselliseen tukikieliryhmään kuuluvat lapset jotka oppivat puhumaan huomattavasti muita lapsia ja yleistä kehitystasoaan hitaammin. Nämä lapset tarvitsevat puhetta korvaavaa tai tukevaa keinoa, kunnes heidän puheensa täyttää heidän ilmaisun tarpeensa paremmin kuin sitä korvaava keino tai puheen ja sitä tukevan keinon käyttö rinnakkain. Puhetta korvaava keino tukee heidän vuorovaikutuksensa ja kielensä kehitystä ja antaa heille tilapäisen ilmaisukeinon ennen puhetta. (Papunet, puhetta korvaavien keinojen käyttö 2013.)

Kehityksellisenä tukikielenä käytetään yleensä tukiviittomia, koska siinä ei tarvita apuvälineitä. Varhaisessa kehitysvaiheessa olennainen kasvokkainen vuorovaikutus on viittottaessa lähes yhtä luontevaa kuin puhuttaessa. Joidenkin lasten puheen ja kielen kehityksen tukena toimii kuitenkin parhaiten jokin graafinen keino. Jotta lapset saavat tarvitsemaansa mallia kommunikointiin ja tukea kielen kehitykseen on lähi-ihmisten tärkeää käyttää lasten puhetta korvaavaa keinoa. (Papunet, puhetta korvaavien keinojen käyttö 2013.)

Tilanteiseen tukikieliryhmään kuuluu ihmisiä, joiden puhe on CP-vammaan tai Downoireyhtymään liittyen hyvin epäselvää. Lähi-ihmiset voivat ymmärtää heidän puhettaan hyvin, mutta vieraammille ihmisille se voi olla täysin käsittämätöntä. (Papunet, puhetta korvaavien keinojen käyttö 2013.)

Tilanteiseen tukikieliryhmään kuuluvien kanssa harjoitellaan puhetta korvaavan keinon käyttöä, myös sitä, millaisissa tilanteissa, kenen kanssa ja miten heidän kannattaa käyt-

tää puheen rinnalla sitä tukevaa keinoa. Monet ryhmään kuuluvista käyttävät puheen tukena viittomia tai erilaisia graafisen ilmaisun keinoja, kuten kuvia. (Papunet, puhetta korvaavien keinojen käyttö 2013.)

Korvaavan kielen ryhmään kuuluvat ihmiset eivät opi ymmärtämään tai tuottamaan puhetta niin, että se voisi toimia heidän vuorovaikutuksen ja kommunikoinnin keinona. Korvaavan kielen ryhmään kuuluvilla ihmisillä on yleensä vaikea kehitysvamma tai autismi. Lähi-ihmisten tulee käyttää korvaavaa kieltä myös, koska siitä on muodostunut näille ihmisille äidinkieli (Papunet, puhetta korvaavien keinojen käyttö 2013.)

Korvaavan kielen elementtejä ovat ihmisen tunne- ja vireystila, katse, ilmeet, eleet, ääntely ja toiminta. Korvaavan kielen ryhmään kuuluva ihminen ei välttämättä ole itse tietoinen vuorovaikutuksestaan eikä osaa vaikuttaa siihen aktiivisesti. Viittomia ja graafisia keinoja käytetään usein muiden keinojen rinnalla. Tätä kutsutaan niin sanotuksi olemuskieleksi. (Papunet, puhetta korvaavien keinojen käyttö 2013.)

2.3.1 Viittomat

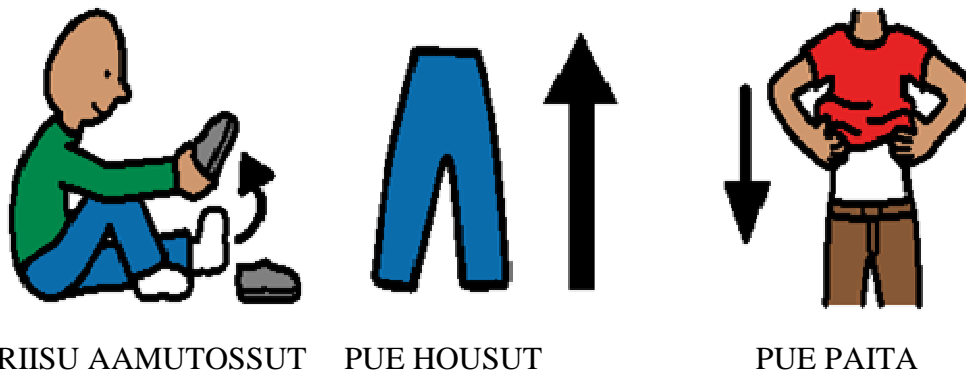
Tukiviittominen on viittomakielen viittomamerkkien käyttöä, niin että niillä tuetaan samanaikaista puhumista ja puheen tapailua. Yksittäiset viittomat lainataan viittomakielestä. Viittomakieleen liittyvät säännöt ja rakenteelliset seikat jäävät kuitenkin pois. Lauseen avainasemassa olevat viittomat esiintyvät lausejärjestyksessä puhekielen mukaisesti. Tukiviittomista on aiemmin käytetty termejä puhetta tukevat ja vahvistavat viittomat, selkoviittomat, avainviittomat. (Huuhtanen (toim) 2005, 26–27.)

Tukiviittomia käytettäessä on tärkeää käyttää aina puhetta. Puhuminen ja viittominen samanaikaisesti voi toisaalta edistää puheen kehitystä toisaalta se helpottaa puheviestin ymmärtämistä. Jos puheen kanava näin aukeaa, puhe syrjäyttää viittomat. Erittäin hyviä kokemuksia on saatu dysfaattisten lasten ja kehitysvammaisten henkilöiden viittomakommunikoinnista. Kun puheen kehityksenerityisvaikeus on niin vahva, tulee tukiviittomien käytöstä pysyvä kommunikointi muoto. (Huuhtanen (toim) 2005, 26–27.)

2.3.2 Kuvat

Kun puhuminen ja kirjoittaminen eivät syystä tai toisesta onnistu, voidaan ottaa käyttöön kuvien kanssa kommunikointi. Kuvien avulla voidaan havainnollistaa puhetta ymmärtämättömälle/käyttämättömälle henkilölle yksittäisiä vaiheita erilaisissa toimintaohjeissa. (Papunet, kuvilla kommunikointi 2013.)

Kuvilla voidaan tehdä niin sanottuja polkuja, joissa esimerkiksi pukeudutaan. Alla esimerkkinä KUVA 1, eli kuvallinen pukeutumisohje.

KUVA 1. Kuvallinen pukeutumisohje. Boardmaker.

Niin piirroskuvat, valokuvat, kuvasymbolit kuin viittomakuvatkin ovat käytössä ilmaisun välineenä. Kun arjessa käytetään monipuolisesti kuvia, tukee se valmiuksia käyttää niitä myös ilmaisun välineenä. Kuvakommunikointiin on olemassa apuvälineitä, joiden avulla puhevammaisen henkilö tuottaa viestinsä. Apuvälineisiin on koottu kuvallisia kommunikointisanastoja. Kuvakommunikoinnissa tarvittavat sanastot voidaan koota esimerkiksi manuaalisiin kommunikointitauluihin ja –kansioihin, joissa sanastot esitetään kuvilla, bliss-symboleilla tai sana- ja lauselistoina. Taulua tai kansiota voidaan käyttää itsenäisesti tai vaihtoehtoisesti niin, että avustaja lukee viestivaihtoehtot. (Papunet, kuvilla kommunikointi 2013.)

Kuvakommunikoinnissa tarvittavat sanastot voidaan koota myös puhelaitteeseen, jolla viesti kuullaan myös nauhoitettuna puheena. Tällainen kommunikointilaitte mahdollistaa viestin tuottamisen puheena silloin, kun puhuminen ei onnistu. Laitteena voi toimia nauhoitettuja viestejä toistava puhelaite tai puhesynteesillä varustettu laite, jossa on

näppäimistö tabletti tai älypuhelin, johon on asennettu kommunikointisovellus. Jos laitteessa on vain ennalta nauhoitettuja viestejä, puhelaitteella voi käyttäjä ilmaista itseään melko rajallisesti. Näppäimistöllä varustettu kommunikointilaitte taas mahdollistaa rajattomat ilmaisumahdollisuudet käyttäjälle, joka pystyy kirjoittamaan ja tuottamaan lausetasoisia viestejä. Kommunikointilaitteessa (KUVA 2) voi olla yksi tai useampi viestiruutu, jota painamalla viestit kuullaan puhuttuina. Viestiruudut on merkitty sisältöä kuvaavilla merkeillä esimerkiksi valokuvana, piirroskuvana tai graafisena symbolina kuten bliss-symbolilla.

KUVA 2. Kommunikointilaitte. Papunet.

Sanastoja voidaan niin ikään koota kommunikointiohjelmaan, joka sisältää myös puheesynteesin sekä mahdollistaa niin lähi- kuin etäkommunikoinnin. Kommunikointiohjelmaa on perinteisesti käytetty tietokoneissa. Nykyään tekniikka on hyvin kehittyntä ja myös tabletit ja älypuhelimet (KUVA 3) mahdollistavat kommunikointiohjelmien sekä muiden kommunikointisovellusten käytön. Viestit kootaan valitsemalla kuvia kommunikointiohjelman kirjoitustilaan, josta ohjelma toistaa viestin puheena.

KUVA 3. Älypuhelin. Papunet.

2.3.3 Selkokieli

Suomen kielen muoto, joka on mukautettu sisällöltään, sanastoltaan ja rakenteeltaan yleiskieltä luettavammaksi ja ymmärrettävämmäksi, on nimeltään selkokieli. Selkokielestä hyötyy sellainen henkilö, jolla on vaikeuksia lukea ja/tai ymmärtää yleiskieltä. (Papunet, mitä on selkokieli? 2013.)

Hyvän selkotekstin periaatteissa muuttuvat muutkin asiat, kuin vain sanat ja tekstin pituus. Periaatteet koskevat tekstin kokonaisrakennetta, havainnollisuutta, sanastoa, valittuja kielenrakenteita sekä lauseiden ja virkkeiden pituutta ja rakennetta. (Papunet, mitä on selkokieli? 2013.)

Esimerkki selkokielestä

RAAMATTU KERTOO SIITÄ,

ETTÄ JUMALA RAKASTAA IHMISIÄ

JA PITÄÄ HEISTÄ HUOLTA.

SE KERTOO MYÖS JEESUKSESTA, JOKA AUTTOI IHMISIÄ JA OPETTI HEITÄ.

RAAMATUSSA JUMALA PUHUU IHMISILLE

(Järvelä; Petäjä; Saarinen; Tuomola 1998, 9)

Selkokielessä käytetään myös niin sanottuja selkokuvia. Ohjeiden mukaan informoivan kuvan kriteerit ovat tiukemmat kuin taiteellisten kuvien. Tärkeintä ohjeistuksessa on että kuvat liittyvät tekstiin, eikä kuva ole ristiriidassa tekstiin vaan antaa sille lisä informaatiota. Tämän vuoksi ironisten ja vastakohtaisten kuvien käyttöä tulee välttää. Kuvan tulisi sijaita lähellä sitä tekstikohtaa, jota se kuvaa. (Papunet, selkokuvitus 2013.)

Selkojulkaisuissa kuvituksena käytetään niin valokuvia, piirroksia kuin maalauksiakin. Symbolikuvien moniselitteisyyden takia niitä tulisi käyttää harkiten. Esimerkiksi ylöspäin nostettu peukalo voi viitata sekä onnistumiseen, onnen toivotukseen että liftaamiseen ja saattaa johtaa lukijaa tai katsojaa harhaan. (Papunet, selkokuvitus 2013.)

3 ANTINKARTANO JA ANTINKARTANON MESSU

Tässä luvussa luodaan pieni katsaus Antinkartanon historiaan, jonka jälkeen käsittely siirtyy Antinkartanon messuun ja sen kaavaan.

1949 perustetun Porin Diakonissalaitoksen alun tavoitteena oli vaajamielishoitolan perustaminen. Asiaa jouduttiin pitämään ”pöydällä” kuitenkin aluksi koska laitos jouti keskittymään diakonissakolutukseen ja sairaalatoimintaan. 1955 huhtikuussa valtioneuvoston vihdon hyväksyessä hoivakodin työohjelman, sen toteuttaminen voitiin aloittaa nopealla aikataululla. Helmikuun 11. 1956 Porin hoivakoti vihittiin sen tarkoituksen mukaiseen käyttöön. Tätä päivää on pidetty toiminnan aloituksena. Diakonissa laitos aloitti asianmukaisen henkilökunnan koulutuksen hoivakotiin, vaajamielishoitaja nimikkeellä. (Helosvuori; Inkala; Lappalainen; Snellman; Sutinen (toim). 2000, 19)

Vuonna 1956 ovensa avannut Porin Hoivakoti tarjosi 80 hoitopaikkaa. Tuota päivää on pidetty Antinkartanon toiminnan alkuna. Antinkartano nimenä otettiin käyttöön kuitenkin vasta 1968. Hoivakoti nimettiin perustajansa rovasti Antti Perheentuvan mukaan. Asukkaista suurin osa Hoivakodin toiminnan alussa oli noin 10:n ikävuoden tienoilla olevia lapsia. Lain määräysten mukaan laitoshoitoon ei saanut ottaa yli 16-vuotiaita, kuin poikkeus tapauksessa. Osastot aloittivat vuonna 1956 Ulvilan kunnan vanhassa kunnalliskodissa ja kulkutautisairaalassa. Alun perin Antinkartanolla viljeltiin maata ja hoidettiin karjaa. Maataloustyöt loppuivat 1980-luvulla. Koulutusta Antinkartanolla on tarjottu heti hoivakodin perustamisesta alkaen; 1970-luvulla alettiin kouluttaa harjaantumisopettajia. Ensimmäinen työosasto perustettiin Antinkartanolle vuonna 1964, koska huomattiin aikuisten kaipaavan erilaista toimintaa kuin lapsien. Aikuiset pääsivät tekemään töitä ja lapset jäivät lastentarhaan. (Satakunnan sairaanhoitopiiri i.a.)

Ulvilan rakennusvaiheet päättyivät 1978, jolloin alueelle valmistui Monitoimitalo-Kappeli. Rakennus vihittiin kirkkokäyttöön arkkipiispa Martti Simojoen toimesta. Kappelin valmistuminen loi hengellisen toiminnan järjestämiselle hyvät puitteet Antinkartanossa. Keskeisessä asemassa ollut hengellinen toiminta sai näin viikoittaiselle toimin-

nalleen hyvät puitteet. (Helosvuori; Inkala; Lappalainen; Snellman; Sutinen (toim). 2000, 19)

3.1 Antinkartanon messusta ja sen kaavasta

Antinkartanon messulla on pitkät ja vahvat perinteet. Jo Porin Hoivakodin aikaan tapana oli sunnuntaisin pukeutua arvokkaasti pyhävaatteisiin ja hiljentyä osastoilla kuuntelemaan messua radiosta. Kirkkovuoden juhlat ovat alusta asti rytmittäneet Antinkartanon toimintaa ja hengellisyys on ollut aina vahvasti läsnä ja arvostettua. (Heikki Mäkelä, henkilökohtainen tiedonanto, 28.10.2013)

Antinkartanon messussa on tapana rukoilla synnintunnustus ja päivän rukous ”kaikurukouksena” eli esirukoilija lukee säe kerrallaan, jonka seurakunta aina toistaa. Seurakunnalla voi olla mukana niin sanottuja Lönnebon –rukoushelmiä ja niitä voidaan käyttää synnintunnustuksessa. On mahdollista käyttää myös muita selkeäkielisiä rukouksia. Päivän lukuteksti toimitetaan esilukijalle aina selkokielellä. (Heikki Mäkelä, henkilökohtainen tiedonanto, 28.10.2013)

Antinkartanon messun kaava:

1. Virsi
2. Alkusiunaus ja vuorotervehdys – kaikuna (kohti ylös taivasta...)
3. Yhteinen rippi (synnintunnustus ja synninpäästö)
4. Herra armahda
5. Kunnia ja kolminaisuusvirsi (srk seisoo)
Virsi 365 Jumala loi auringon kuun
6. Päivän rukous (tai joku helmirukous)
7. Raamatunluku (srk seisoo)
8. Saarna (lyhyt selkokielinen ja aiheen käsittely elämyksellisesti)
9. Uskontunnustus (srk seisoo)
Harkinnan mukaan ns. lyhytversio kaikuna tukiviittomilla tai perinteisesti tukiviittomilla
10. Yhteinen esirukous

Messu jatkuu joko ehtoollismessuna tai sanajumalanpalveluksena. Tähän opinnäytetyöhön valittiin ehtoollismessun kuvittaminen, koska siitä on helpompi jatkossa karsia kuvia pois, jos halutaankin viettää sanajumalanpalvelus. Ehtoollismessun kaava on seuraava:

11. Uhrivirsi
12. Ehtoollisrukous
13. Pyhä (srk seisoo)
14. Rukouksen asetussanat
15. Isä meidän (tukiviittomat)
16. Herran rauha
17. Jumalan karitsa
18. Ehtoollisen viettäminen – Kutsu, ateria
19. Kiitosrukous (kaikuna)
20. Ylistyslaulu
21. Siunaus (tukiviittomat)
22. Päätösmusiikki

3.2 Käsiohjelma

Henkilökunnan ja kehitysvamma työön pastorin toiveesta päätettiin tähän opinnäytteeseen sisällyttää messun käsiohjelma (liite 1). Käsiohjelman tarkoituksena on selkeyttää messun kulkua osallistujalle ja myös luoda mahdollisuus tutustua messun kulkuun ennakoon.

Käsiohjelmassa on käytetty samoja ja samanlaisia kuvia kuin pastori itse käyttää messun aikana. Käsiohjelma ohjaa kohta kohdalta osallistujaa ja kertoo milloin pitää nousta seisomaan, istua, laulaa, rukoilla ja niin edelleen. Käsiohjelma ja sen kuvat on tehty henkilökunnan ja pastorin toiveesta äärimmäisen yksinkertaisiksi, jotta kaikilla osallistujilla olisi yhtäläinen mahdollisuus olla mukana Antinkartanon messussa. Käsiohjelma luotiin alusta asti itse, koska olemassa ei ollut mitään valmista käyttökelpoista pohjaa.

Tarkoituksena oli, että jokaiseen Antinkartanon palveluyksikköön jaetaan oma kappaaleensa käsiohjelmasta. Näin henkilökunta voi asiakkaan aikataulujen mukaan käydä ennakkoon läpi lähestyvää messua ja siihen osallistumista.

Opinnäytetyön tekijät kokosivat kehitysvammatyön pastorin käyttöön 30 kappaletta käsiohjelmaa. Pastori voi näin ottaa myös käsiohjelmaa mukaansa, kun hän käy pitämässä messua muualla kuin Antinkartanossa.

Käsiohjelma on muokattavassa sähköisessä muodossa (Word –tiedostona), joten sitä voidaan tarpeen tullen tulostaa lisää ja siihen voidaan myös tehdä muokkauksia, jos tarvetta ilmenee. Sähköinen muokattava käsiohjelma jää kehitysvammatyön pastorin haltuun ja mahdollisten työntekijävaihdosten yllättäessä sähköinen versio löytyy myös Satakunnan sairaanhoitopiiriltä.

4 KUVAPAKETIN KOKOAMISEN PROSESSI

Opinnäyteprosessi eteni loogisesti aiheen valinnasta käytännön toteutukseen ja sen arviointiin. Aiheen valinta oli kohtalaisen helppo, koska kiinnostusta kuvien käyttöön ja kehitysvammatyöhön löytyi molemmilta tekijöiltä. Työn tekijät tiesivät myös ennakkoon muodostavansa toimivan tiimin, jossa urakka tultaisiin jakamaan puoliksi eikä kummallekaan tulisi ylitsepääsemättömän suurta taakkaa.

Prosessi aloitettiin ottamalla yhteyttä Satakunnan kehitysvammatyön pastori Heikki Mäkelään syyskuun 2013 alussa. Häneltä saatiin heti innostunut vastaanotto ja työlle selkeät raamit. Pastori oli jo pitkään haaveillut tekevänsä tällaisen kuvapaketin itselleen, mutta resurssien puutteessa sen tekeminen oli jäänyt. Samalla ilmeni, että Suomen evankelis-luterilaisella kirkolla ei ole käytössä tällaista kuvapakettia kirkon kehitysvammatyössä. Opinnäytteen tekijät olivat ensin ajatelleet kuvittavansa hyvinkin tarkasti yleisen messun kaavan, mutta Mäkelällä oli tarve hyvin yksinkertaisesti kuvitetusta Antinkartanon messusta. Tämä valikoitui siis tilaajan toivomuksesta opinnäytteen pääideaksi. Mäkelältä tekijät saivat käyttöönsä mainitun messun rungon ja hänen kanssaan käytiin myös läpi sellaisia kuvia, joita hän oli tähän asti messun apuna käyttänyt. Mäkelällä ei ollut siis aiemmin ollut olemassa kansioon koottua kuvapakettia, vaan hän oli käyttänyt irrallisia tarrakuvia. Kansion kokoaminen oli siis looginen muoto tälle opinnäytetyölle. Kansiota on jaettu paperisena versiona kaikkiin Antinkartanon yksiköihin.

Ensimmäisen ja hyvin kattavan tapaamisen jälkeen tekijät aloittivat pohtimaan kuvia käytännössä. Tekijät kävivät läpi Papunetin kuvatarjontaa ja valikoivat sieltä asiaan ja aiheeseen sopivia kuvia, joista valittiin tekijöiden mielestä ne sopivimmat. Antinkartanon hoitohenkilökunta osallistui oman työnsä ohella äärimmäisen kiitettävästi kuvapaketin arviointiin opinnäytteen edetessä. Henkilökunnalta saatiin ensiarvoisen tärkeitä kommentteja muun muassa siitä, onko kuvat syytä sijoittaa kansioon pysty- vai vaakasuoraan. Neuvot otettiin henkilökunnalta ilolla vastaan, koska he ovat päivittäin tekemisissä asiakkaiden ja kuvien käytön kanssa. Kuvapakettia testattiin konkreettisesti henkilökunnan kanssa niin, että toinen ”esitti” asiakasta ja toinen työntekijää ja he kävivät pakettia läpi. Opinnäytetyön tekijät olivat läsnä testaustilanteissa ja poimivat hoitohen-

kilökunnan neuvot ns. talteen. Jokaisen testikerran jälkeen asiasta myös keskusteltiin rakentavasti hoitohenkilökunnan kanssa.

Opinnäytteen tekijät tapasivat kehitysvammatyön pastoria syys-marraskuussa kolme kertaa. Toisella tapaamisella käytiin jo valittujen kuvien lisäksi keskustelua siitä, avataanko kuvapakettiin kuitenkin esimerkiksi Isä Meidän –rukous. Pastorin kanssa yhteisymmärryksessä päädyttiin siihen, että rukouksien avaaminen kuviksi sekoittaisi tulevia käyttäjiä liikaa, joten kuvapakettiin sisällytettiin vain kuvat messun rungosta, esimerkiksi lauletaan virsi tai ruokoillaan Isä Meidän –rukous.

Kuvakansiosta saatiin monen muokkauksen jälkeen tyydyttävä versio valmiiksi ja tämä käytiin läpi pastori Mäkelän kanssa kolmannella tapaamisella marraskuun lopussa 2013. Mäkelän antaman korjausehdotuksen jälkeen, joka koski papin kuvan vaihtamista toiseen, päädyttiin siihen, että kuvapaketti koekäytetään Antinkartanon joulumessussa 20.12.2013. Kuvapaketti päädyttiin konkreettisesti kokoamaan muovitaskulliseen kansioon, jotta jatkossa sitä olisi tarpeen tullen helppo muokata, poistaa tai lisätä sivuja.

Joulumessu ja kuvapaketin koekäyttö oli menestys; osallistujia oli paljon, kuvapaketin sisältö ja käytännöllisyys osoittivat toimivuutensa. Joulumessu aloitettiin jakamalla kuvakansiot seurakunnalle ja antamalla tiedonanto ja ohjeistus siitä, mikä kansio oli, miten sitä käytetään ja miksi sellainen oli messua varten tehty. Toki joulumessu hieman erosi perinteisestä ehtoollismessusta, mutta kuvapaketti sai valtavan määrän kiitoksia henkilökunnalta ja välitön palaute oli erittäin hyvää. Palautekeskustelu kansiosta käytiin messun jälkeen tarjottujen kirkkokahvien yhteydessä hoitohenkilökunnan ja asiakkaiden kanssa. Positiivinen palaute ja kiitokset koostuivat hyvästä ja eheästä kokonaisuudesta, jota oli helppo seurata. Eräs asiakas totesi messun jälkeen, että *nyt munkin on helpompi käydä kirkossa*. Joitakin kehitysehdotuksia kuvapakettiin saatiin, koskien kuvien valintoja ja ne myös toteutettiin lopulliseen Antinkartanon yksiköihin jaettavaan versioon.

5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS, TAVOITE JA TEHTÄVÄ

Opinnäytetyön tarkoituksena oli luoda Antinkartanon asiakkaiden käyttöön apuväline, jonka kanssa heidän on helppoa osallistua Antinkartanon messuun ja tulla tasavertaisiksi seurakuntalaisiksi esimerkiksi puhetta ymmärtävien ja kuulevien seurakuntalaisten kanssa.

Opinnäytetyön tavoitteena oli tukea ja vahvistaa opiskelijan ammatillista kasvua. Työn tekijöiden mielestä kasvua tapahtui valtavasti prosessin edetessä. Esimerkiksi kuvien valinta tuntui alkuunsa varsin yksinkertaiselta ja helpolta. Hoitohenkilökunnalta saatu palaute ja ohjeistus antoivat kuitenkin paljon perspektiiviä prosessin etenemiselle. Esimerkkinä tilanne, jossa kuvapakettiin oli lisätty kuvat pappi kutsuu ehtoolliselle ja seuraavaksi kuvaksi oli valittu ehtoollisen nauttiminen. Hoitohenkilökunnan palaute oli tässä kohtaa hyvin osuva toteamus, *miten ehtoollista on päästy nauttimaan?* Pohdinnan jälkeen tekijät ymmärsivät sen tärkeän seikan, että esimerkiksi istumisen, nousemisen tai muun liikkumisen puuttuminen kuvituksesta saattaa aiheuttaa asiakkaassa hämmennystä ja johtaa helposti myös aggressiiviseen käytökseen.

Opinnäytetyössä on päästy siihen tavoitteeseen, jossa on tuotettu työelämään uusi toimintamalli ja tuote. Tämä produktiivinen opinnäytetyö vahvisti opiskelijoiden kehittämishankkeiden ja produktioiden hallintaa, koska kuvapakettia alettiin rakentamaan täysin tyhjästä ja sille laaditussa aikataulussa pysyttiin hyvin. Työlle asetettiin melko tiukka aikataulu, joten prosessi osoitti myös sen, että työn tekijät pystyvät toimimaan paineen alla.

Tutkivan työotteen kehittyminen näkyy tässä produktiivisessa prosessissa varsin hyvin ja laajasti siinä, että tekijät ovat luoneet käyttökelpoisen ja kiitellyn tuotteen ns. tyhjästä, kuten edellä on mainittu. Tällaista kuvapakettia ei ole käytössä Suomen seurakunnissa, joten kaikki tutkiva etukäteistyö on täytynyt tekijöiden tehdä itse ja ammattilaisten avustuksella tekijöiden on täytynyt osata valita ja arvioida, mikä tieto on tälle opinnäytetyölle relevanttia aineistoa.

5.1 SAAVU – Kirkon saavutettavuusohjelma

Opinnäytetyön edetessä kävi ilmi, kuten aiemmin on tässä työssä mainittu, että Suomen evankelis-luterilaisella kirkolla ei ole käytössään luodun kuvapaketin kaltaista työvälinettä seurakunnassa tehtävään kehitysvammaistyöhön. Kirkolla on käynnissä saavutettavuusohjelma, joka hyvin yksityiskohtaisestikin tukee tämän opinnäytetyön tarkoitusta, tavoitetta ja tehtävää. Tämä opinnäytetyö on tekijöidensä mielestä suora vastaus kirkon tarpeisiin.

Kirkon saavutettavuusohjelmaan johdatellaan seuraavin sanoin:

Saavutettavuudella tarkoitetaan kaikkien ihmisten mahdollisuutta osallistua ja olla osallisina riippumatta heidän erilaisista ominaisuuksistaan. Saavutettavuus on yhdenvertaisuuden edistämistä. Vuonna 2003 hyväksytty Kirkko kaikille, Suomen evankeliluterilaisen kirkon vammaispoliittinen ohjelma asettaa päämääräksi seurakunnan, joka ottaa huomioon tasavertaisesti kaikkien jäsentensä tarpeet. Saavutettavuus kirkossa nousee sen teologian ytimestä. Kirkko on olemukseltaan kaikki huomioon ottava. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a.)

Vuonna 2010 julkaistun Suomen vammaispoliittisen ohjelman VAMPO 2010-2015 mukaan kaikilla on oltava yhtäläiset mahdollisuudet elää ja toimia yhteiskunnassa. Kirkko on osa yhteiskuntaa, valtion lainsäädäntö ja sopimukset koskevat myös kirkkoa ja seurakuntia. Yhteiskunnan julkiset palvelut tulee suunnitella kaikille sopiviksi ja ympäristö esteettömäksi. (...) Kirkossa ja seurakunnissa yhdenvertaisuus ja osallisuus on mahdollistettava poistamalla niiden tiellä olevia liikkumisen, kommunikoinnin, ymmärtämisen, viestinnän, toiminnan tai asenteiden esteitä. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a.)

Kirkon saavutettavuusohjelma nostaa esiin saavutettavuuden teologisen perustan. Ohjelma pohjautuu kristilliseen ihmiskäsitykseen ja kirkkokäsitykseen. Kirkon saavutettavuusohjelma nousee evankeliumista. Se ei ole jonkun erityisryhmän etujen ajamista tai vain joillekin erikoistuneille kirkon työntekijöille kuuluvaa työtä. Kyse on kirkon perustehtävästä ja uskollisuudesta tuon tehtävän toteuttamisessa. Vain kaikille avain kirkko on uskottava Kristuksen kirkko. Siksi saavutettavuuden ja esteettömyyden eteen on tehtävä jatkuvasti työtä. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a.)

Kirkko instanssina on kaikille avoin. Seurakunnan tulee siis toimia kauttaaltaan niin, ettei ketään syrjitä, oli kyse sitten seurakuntalaisen liikunta-, näkö-, kuulo- tai vaikkapa ymmärtämiskyvystä. Saavutettavuus toteutuu, kun jokainen yksilö voi omien kiinnos-

tuksen kohteidensa mukaan päästä osalliseksi seurakunnan toimintaa. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a.)

Saavutettavuusohjelmaan kuuluu niin asenteellinen saavutettavuus kuin myös fyysinen saavutettavuus eli esteettömyys, taloudellinen saavutettavuus, päätöksenteon ja strategian saavutettavuus ja tämän opinnäytetyön kannalta erityisenä saavutettavuutena ohjelmaan kuuluu myös viestintä. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a.)

Viestintä on vuorovaikutusta. Vuorovaikutuksen perustana on, että ihmiset ovat kokonaisvaltaisesti läsnä toisilleen, kokevat olonsa turvallisiksi ja ovat kiinnostuneita toisistaan. Hyvä vuorovaikutus on vastavuoroista, tasavertaista, selkeää ja monikanavaista. Vuorovaikutus rakentuu tunteista, tahdosta, ajattelusta sekä toiminnasta. Siihen kuuluu puheen ja kirjoitetun tekstin lisäksi ei-kielellinen viestintä kuten äänen voimakkuus, eleet, ilmeet ja kehon liikkeet. Myös kulttuurimme tavat ja normit vaikuttavat siihen, kuinka ymmärrämme toisiamme. Vuorovaikutus on perusta yhteisöllisyyden kokemukseksi. Vuorovaikutuksessa on tärkeää, että osapuolet ovat kiinnostuneita toisistaan ja hakevat yhteistä kieltä – sellaista kommunikaatiotapaa tai -keinoa, jota molemmat ymmärtävät ja osaavat käyttää. Apukeinoja vuorovaikutukseen ovat mm. selkeäkielisyys, puhetta tukevat tai korvaavat kommunikaatiomenetelmät, erilaiset apuvälineet tai tulkin käyttäminen. Viestinnässä saavutettavuus tarkoittaa erityisesti niiden ihmisryhmien huomioon ottamista, joille asioiden ja/tai kielen ymmärtäminen on jostakin syystä tavallista vaikeampaa tai jotka käyttävät erilaisia kommunikaatiotapoja. Sanoman välittäminen samanaikaisesti eri aistien avulla tukee sanoman vastaanottamista ja ymmärtämistä. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a.)

Viestinnän saavutettavuusalueen alle on työryhmä koonnut esimerkiksi seuraavanlaisia saavutettavuuden muotoja, kuten viittomakieli, selkokieli, olemuskieli eli kehollinen vuorovaikutus, kirjoitustulkkaus, tekstitys, kuvatulkkkaus, pistekirjoitus ja isokirjoitus sekä induktiosilmukka, äänentoisto, näkyvyys ja verkkosivujen saavutettavuus. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a.)

Tämän opinnäytetyön kannalta oleellinen saavutettavuuden muoto ohjelmassa on puhetta tukeva tai korvaava viestintä, josta ohjelma kertoo osuvasti seuraavaa:

Puhetta tukeva ja korvaava kommunikointi on yleisnimitys kommunikointikeinoille, joita käytetään puhutun kielen täydentämiseksi, tukemiseksi tai korvaamiseksi. Jos puheen tuottamisessa on ongelmia, henkilö voi selventää ilmaisuaan eleillä ja ilmeillä, osoittamalla esineitä ja kuvia, kirjoittamalla sanalistoja tai piirtämällä. Puhetta tukeviin ja korvaaviin menetelmiin kuuluvat mm. tuettu keskustelu, tukiviittomat, keholla kommunikointi ja tietokoneavusteinen kommunikointi. Puhetta korvaavia tai tukevia menetelmiä käytetään vuorovaikutuksessa esimerkiksi autististen tai kehitysvammaisten henkilöiden sekä lasten kanssa, joilla on kielenkehityksen erityisvaikeus. Joskus puhetta tukevia keinoja tarvitaan, kun henkilön puheen tuottaminen tai kielelliset taidot häiriintyvät esim. keskushermoston tai aivojen sairauden tai onnettomuuden takia. (Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a.)

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Opinnäytetyö voidaan summata yhteen sanomalla leikkisästi ”keskinkertaista lähdettiin hakemaan, priimaa pukkasi”. Kaiken kaikkiaan koko opinnäytetyöprosessi sujui erinomaisesti ja lopputulos miellytti sekä tekijöitä että tilaajaa.

Tälle opinnäytetyön produktiiviselle osalle oli Antinkartanossa selkeä tarve. Kehitysvammatyön pastori Mäkelä on aiemminkin käyttänyt messun ohessa kuvia apunaan, mutta tässä opinnäytetyössä kehitettyä käsiohjelman tapaista ennakkomateriaalia ei ole ollut.

Kuvapaketti on testattu käytännössä juuri siinä autenttisessa tilanteessa, johon se on tarkoitettu ja se toimi hyvin. Kiitosta saatiin selkeästä ulkoasusta, helposta käytettävyydestä, selkeistä ja informatiivisista kuvista sekä muokkausmahdollisuudesta. Kuvapakettia onkin helppo jatkossa muokata tilanteen mukaan, koska siitä on olemassa sähköisiä versioita: Internet-pohjainen sivusto, Word-versio sekä PowerPoint-esitys. Koko kuvapakettia ei tarvitse tulostaa aina uudelleen, vaan tietyn sivun voi korvata yksittäin.

Opinnäytetyön produktiivinen osuus jää käyttöön pastori Mäkelälle. Pastori käyttää sitä niin Antinkartanossa kuin muuallakin, missä hän käy pitämässä messua. Vaikka työ on tehty personoidusti juuri Antinkartanoon, niin se leviää ulkopuolellekin pastorin työn mukana. Opinnäytteen tekijät ovat iloisia siitä, että tehty työ on juuri sellainen kuin tilaaja on halunnut ja että se tosiaan jää kulkemaan mukaan käytännön työhön eikä haudata pöytälaatikkoon.

Työn tekeminen oli mielekästä. Aihetta sai toteuttaa melko vapaasti, mutta toteutukselle oli kuitenkin olemassa raamit sekä tilaajan että ammattikorkeakoulun puolesta, jotka taas itsessään helpottivat työn etenemistä järkevästi. Työ antoi tekijöilleen paljon ajateltavaa. Kehitysvammaisen on ihminen siinä missä arkikielessä puhutut normaalitkin ihmiset. Myös kehitysvammaiselle usko voi olla tärkeää. Tällä työllä suodaan mahdollisuus jokaiselle kehitysvammaiselle ottaa osaa messuun, ymmärtää sitä paremmin ja päästä lähelle kaikkivaltiaista Jumalaa.

Vaikka tämä opinnäytetyö onkin kehitetty pääasiassa kehitysvammatyöhön, niin se voidaan helposti, lähes ilman muokkauksia, valjastaa myös vanhustyöhön. Monen ihmisen ymmärrys- ja käsityskyky heikkenee iän karttuessa ja tällainen kuvapaketti palvelee myös heidän osallistumistaan ehtoollismessuun. Ikä tekee myös monen ihmisen muistille tepposia, joten kuvapaketin kanssa jokainen ikäihminenkin pysyy ehtoollismessun kaavassa mukana ja kuvien avulla muistaa mitä missäkin kohtaa pitää ja saa tehdä.

Kehitysvammatyön pastori Mäkelä on Yle Uutisille (Yle Uutiset 2013) antamassaan haastattelussa 2.12.2013 kiteyttänyt kuvien tarkoituksen ja mahdollisuuden sanoin ”Me helposti ajattelemme, että sana on tärkeä. Mutta mitä vanhemmaksi tulee, niin huomaa että myös kuva on erittäin merkittävä. Kristillinen sanoma kaventuu, jos se on liian käsitteellistä.” Vaikkakin lausahdus koskee uutisessa käsiteltyä alttaritaulua ja sen puuveistoksia, sopii se myös tähän opinnäytetyöhön. Ehkä kliseinen *kuva kertoo enemmän kuin tuhat sanaa* ajaisi melkein saman asian. Kuvan merkitys on ihmiselle valtava ja vielä valtavampi sellaiselle ihmiselle, joka ei pysty tunteitaan pukemaan sanoiksi. Kuvien kautta meistä jokainen voi päästä omanlaiseensa maisemaan ja teemaan Jumalan kanssa.

LÄHTEET

Boardmaker -kuvaohjelmisto PC-ohjelma 2012. Comp-Aid Oy.

Helosvuori, Riitta; Inkala, Kertu; Lappalainen, Lea; Snellman, Eila; Sutinen, Jorma.
(toimituskunta) 2000. Kyllä Jumala on armokas. Cosmoprint Oy

Järvelä, Juhani; Petäjä, Helena; Saarinen, Seija; Tuomola, Leena 1998. Kuvakatekis-
mus. Lasten keskus Oy, Suomen Graafiset palvelut, Kuopio

Kaski, Markus (toim.); Manninen, Anja & Pihko, Helena 2012. Kehitysvammaisuus.
Sanoma Pro.

Kehitysvamma-alan verkkopalvelu 2012. Mitä on kehitysvammaisuus?. Viitattu
17.10.2013. <http://verneri.net/yleis/kehitysvammaisuus/mita-kehitysvammaisuus-on.html>

Mäkelä, Heikki 2013. Kehitysvammatyön pastori, Antinkartano. Pori. Henkilökohtainen
tiedonanto 28.10.

Papunet 2009. Tietoa vuorovaikutuksesta. Viitattu 17.10.2013

Papunet 2012. Mitä on selkokieli? Viitattu 3.11.2013

http://papunet.net/selkokeskus/fileadmin/tiedostot/PDF_Selko20diaa_2012.pdf

Papunet 2012. Vuorovaikutuksen tukeminen. Viitattu 17.10.2013.

<http://papunet.net/tietoa/vuorovaikutuksen-tukeminen>

Papunet 2013. Kuvilla kommunikointi. Viitattu 3.11.2013

<http://www.papunet.net/tietoa/kuvilla-kommunikointi>

Papunet 2013. Puhetta korvaavien keinojen käyttö. Viitattu 26.10.2013

<http://papunet.net/tietoa/puhetta-korvaavien-keinojen-k%C3%A4ytt%C3%B6>

Papunet 2013. Selkokuvitus. Viitattu 3.11.2013

<http://papunet.net/selkokeskus/teoriaa/selkokuvitus.html>

Papunet 2013. Tukiviittomat. Viitattu 26.10.2013 <http://papunet.net/tietoa/tukiviittomat>

Satakunnan sairaanhoitopiiri i.a. Satakunnan kehitysvammahuollon historiaa. Viitattu
1.12. 2013 <http://www.sataehp.fi/sataehp/historia.html>

Suomen evankelis-luterilainen kirkko i.a. Saavu – Kirkon saavutettavuusohjelma. Viitattu 12.2.2014.

<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=Content5EC5B6>

Yle Uutiset 2013. Mooses-vauva ajelehti Niililtä Kokemäenjoen rantaan. Viitattu
13.12.2013. [http://yle.fi/uutiset/mooses-
vauva_ajelehti_niililta_kokemaenjoen_rantaan/6964499](http://yle.fi/uutiset/mooses-vauva_ajelehti_niililta_kokemaenjoen_rantaan/6964499)

LIITE 1 KÄSIOHJELMA

**ANTINKARTANON
MESSU**

KAPPELISSA

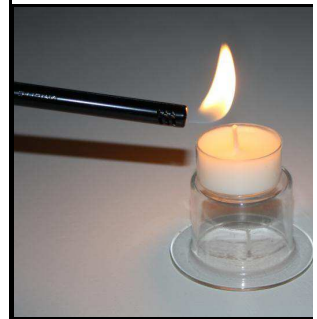
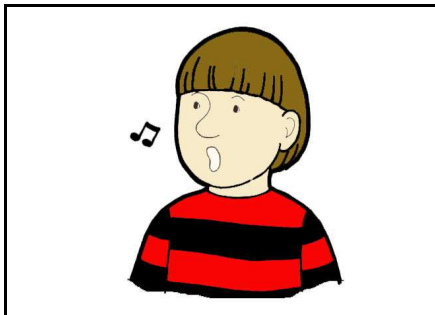
ISTUTAAN

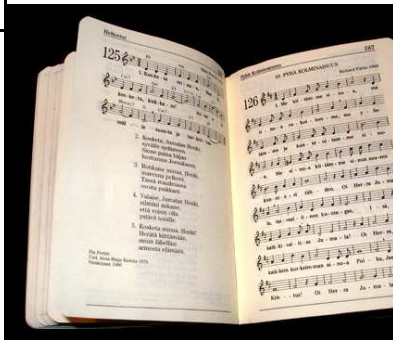
ALTARI

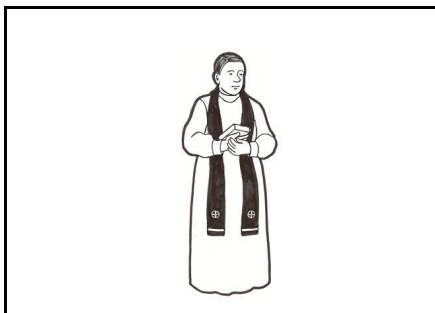
SOITETAAN KELLOA

SYTYTETÄÄN
KYNTTILÄ

LAULETAAN

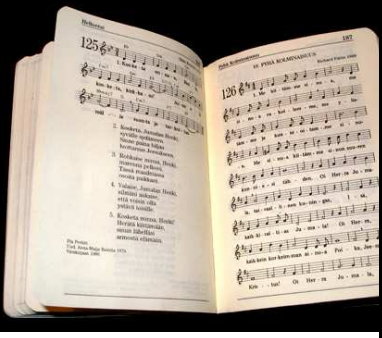

VIRSI

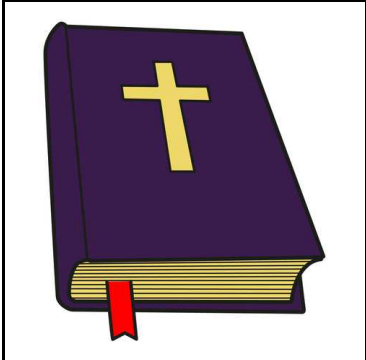

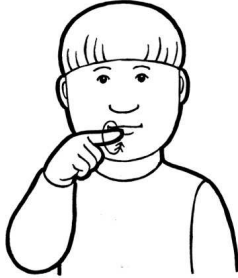

PAPPI

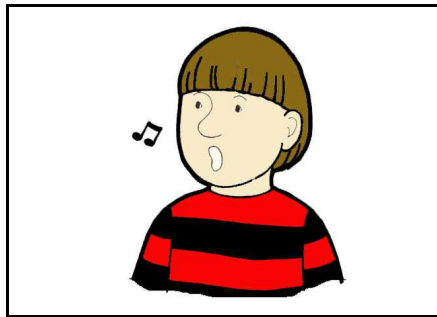
SIUNAA

		
<p>SYNNINTUNNUSTUS</p>	<p>HELMIRUKOUS</p>	
		
<p>NOUSTAAN SEISOMAAN</p>		
		
<p>LAULETAAN</p>	<p>VIRSI</p>	
		
<p>ISTUTAAN ALAS</p>		

		
RUKOILLAAN	HELMIRUKOUS	
		
NOUSTAA SEISOMAAN		
		
LUETAAN	RAAMATTUA	
		
ISTUTAAN ALAS		

		
PAPPI	PUHUU	
 NOUSTAA SEISOMAAN		
		
USKONTUNNUSTUS		
 ISTUTAAN ALAS		

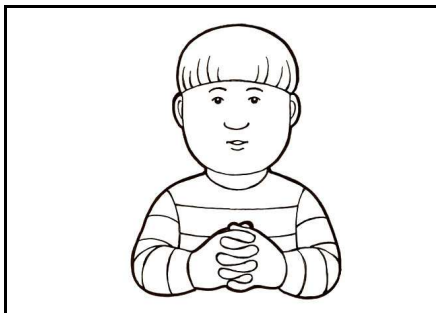
		
<p>RUKOILLAAN ESIRUKOUS</p>		
		
<p>LAULETAAN</p>	<p>UHRIVIRSI</p>	
		
<p>LAULETAAN</p>	<p>EHTOOLLISRUKOUS</p>	
		
<p>NOUSTAAN SEISOMAAN</p>		

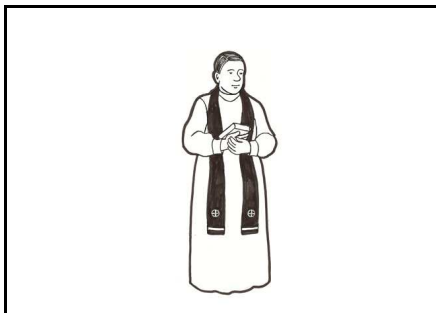
LAULETAAN PYHÄ

ISTUTAAN ALAS

RUKOILLAAN

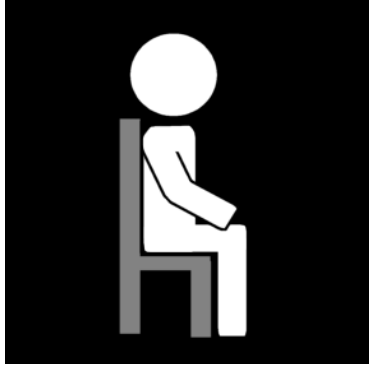
PAPPI

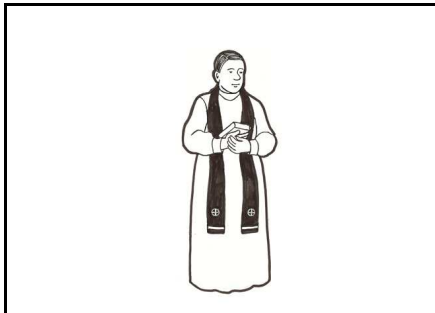
SIUNAA

EHTOOLLIS-
AINEET

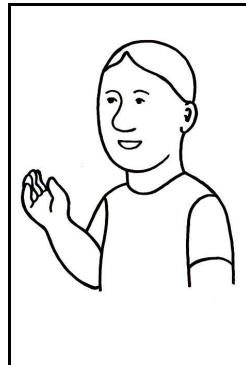
 <p data-bbox="328 528 711 566">ISÄ MEIDÄN RUKOUS</p>		
 <p data-bbox="379 992 663 1030">HERRAN RAUHA</p>		
 <p data-bbox="309 1435 730 1473">NOUSTAAN SEISOMAAN</p>		
 <p data-bbox="331 1816 711 1895">LAULETAAN JUMALAN KARITSA</p>		

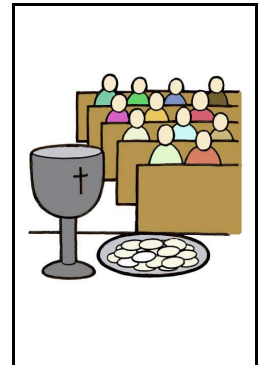
ISTUTAAN ALAS

PAPPI

KUTSUU

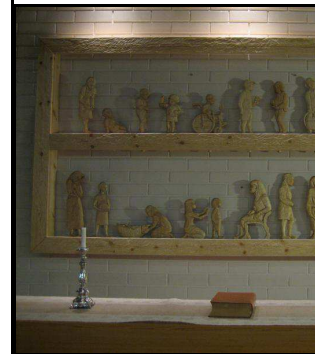
EHTOOLLISELLE

NOUSTAAN YLÖS

KÄVELLÄÄN

ALTTARILLE

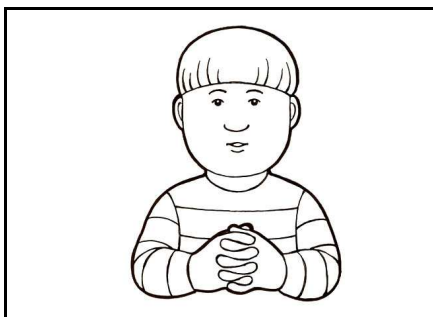
NAUTITAAN
EHTOOLLINEN

KÄVELLÄÄN OMALLE
PAIKALLE

ISTUTAAN

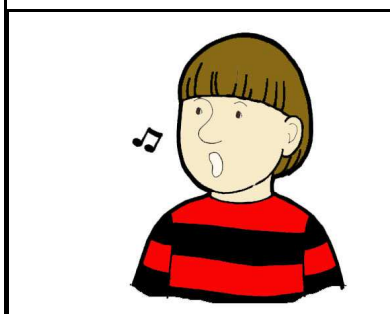
RUKOILLAAN
KIITOSRUKOUS

HELMIRUKOUS

NOUSTAAN SEISOMAAN

LAULETAAN
YLISTYSLAULU

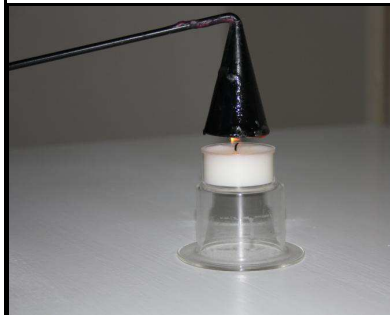
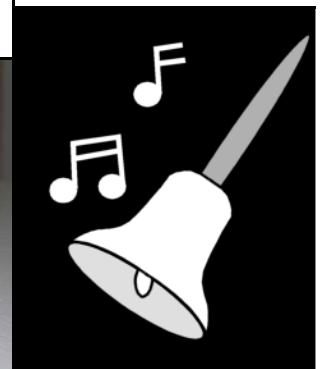
PAPPI

HERRAN SIUNAUUS

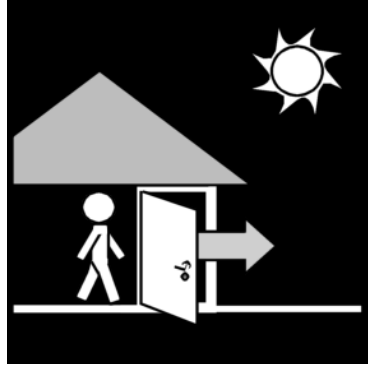

ISTUTAAN ALAS

KUUNNELLAAN
PÄÄTÖSMUSIIKKISAMMUTETAAN
KYNTTILÄSOITETAAN
KELLOA

NOUSTAAN SEISOMAAN

LÄHDETÄÄN

KAPPELISTA

Käsiohjelman/kuvapaketin lähdeluettelo

Lähdeluettelossa on eritelty kuvan nimi, niin kuin sitä on kuvapaketissa käytetty. Sen jälkeen tulee vaihtoehtoisesti heti kuvaajien nimet tai ensin kuvapankin nimi ja osoite ja lopuksi kuvan tekijän nimi.

Kansilehti: Annina Härkälä ja Sirpa Siltanen

Kuva: kappelissa, Annina Härkälä ja Sirpa Siltanen

Kuva: istutaan, Papunetin kuvapankki, www.papunet.net, Sclera

Kuva: alttari,

Kuva: soitetaan kelloa, Papunetin kuvapankki, www.papunet.net, Sclera

Kuva: sytytetään kynttilä, Annina Härkälä ja Sirpa Siltanen

Kuva: lauletaan, Papunetin kuvapankki, www.papunet.net, Elina Vanninen

Kuva: virsi, Papunetin kuvapankki, www.papunet.net, Maija Sundvall

Kuva: pappi, Papunetin kuvapankki, www.papunet.net, Elina Vanninen

Kuva: siunaa, Papunetin kuvapankki, www.papunet.net, Sclera

Kuva: synnintunnustus, Papunetin kuvapankki, www.papunet.net, Elina Vanninen

Kuva: helmirukous, Annina Härkälä ja Sirpa Siltanen

Kuva: nousta seisomaan, Papunetin kuvapankki, www.papunet.net, Sclera

Kuva: luetaan, Papunetin kuvapankki, www.papunet.net, Sclera

Kuva: raamattua, Papunetin kuvapankki, www.papunet.net, Sergio Palao / CATEDU

Kuva: puhuu, Papunetin kuvapankki, www.papunet.net, Elina Vanninen

Kuva: ehtoollisaineet, Papunetin kuvapankki, www.papunet.net, Elina Vanninen

Kuva: kutsuu, Papunetin kuvapankki, www.papunet.net, Elina Vanninen

Kuva: kävellä, Papunetin kuvapankki, www.papunet.net, Sclera

Kuva: nautitaan ehtoollinen, Papunetin kuvapankki, www.papunet.net, Elina Vanninen

Kuva: kuunnellaan päätösmusiikki, Papunetin kuvapankki, www.papunet.net, Elina Vanninen

Kuva: sammutetaan kynttilä, Annina Härkälä ja Sirpa Siltanen

Kuva: lähdetään, Papunetin kuvapankki, www.papunet.net, Sclera